

3. Зивс С. Л. Источники права. — М., 1981.
4. Рамзайцев Д. Ф. О значении обычаев в международной торговле // Международные торговые обычаи. — М., 1958.
5. Гудулак В. Н. Морское право. — М.: РосКопсульт, 2000.
6. Повицкий И. Б. Источники советского гражданского права. — М., 1959.
7. Зыкин И. С. Обычаи и обыкновения в международной торговле. — М.: Междунар. отношения, 1983. — 160 с.
8. Levic J. H. Trade Usage and Custom under the Common Law and the Uniform Commercial Code // New York University Law Review. — 1960. — Vol. 40, N 6. — P. 1103.
9. Wortly B. A. Mercantile Usage and Custom // Rabels Zeitschrift fur auslandisches und internationales Privatrecht. — 1959. — Bd. 24.
10. Halsbury's Laws of England. — 1955. — Vol. 11.L.
11. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: питання кодифікацій. — К.: Україна, 2000.
12. Харитонов Є. О., Харитопова О. І. Морське право: публічне і приватне // Торгове мореплавання. — 2000. — № 1. — С. 13.
13. Цитович П. П. Морское торговое право. — К., 1889.
14. Юридический справочник по торговому мореплаванию / Под ред. А. С. Кокина. — М.: Спарк, 1998.
15. Маковский А. Л. Международное частное морское право: (Поятие и источники). — М.: Транспорт, 1974.
16. Кодифікація приватного (цивільного) права України / За ред. А. С. Довгєрта. — К.: Укр. центр правничих студій, 2000.
17. Брагинский М. И. О месте гражданского права в системе «право публичное — право частное» // Проблемы современного гражданского права: Сб. ст. — М., 2000.

УДК 347.626(477)

Г. М. Ахмач

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН ЧЛЕНІВ СІМ'Ї

Актуальність вибраної теми наукового дослідження визначається розширенням сфери договірних правовідносин між подружжям, подружжям як батьками, батьками і повнолітніми сином, дочкою і іншими членами сім'ї. У новому Сімейному кодексі України особлива увага приділяється договірній формі регулювання правовідносин, що виникають між членами сім'ї. В результаті реформи сімейного законодавства значно збільшилася кількість правових норм, що надають можливість членам сім'ї самостійно регулювати свої правовідносини шляхом укладення різних договорів. Крім того, СК України також передбачає можливість регулювання правовідносин членів сім'ї шляхом укладення міжнародних договорів за умови, що вони ратифіковані Верховною Радою України.

Проблема договірного регулювання сімейних відносин активно обговорюється в різних наукових виданнях, проте ще багато проблем у даній сфері вимагають додаткового вивчення. До них належать проблеми детальнішого правового регулювання таких правовідносин між членами сім'ї, як відносини, що виникають між батьками і їх повнолітніми сином, дочкою, продовжуючих навчання;

© Г. М. Ахмач, 2008

порядку укладення договорів, укладених батьками щодо майна малолітньої дитини. Дослідженню вказаних проблем присвячена дана стаття, що визначає її наукову новизну.

Мета авторського дослідження полягає в намірі проаналізувати відмітні особливості договорів, що укладаються між членами сім'ї, провести їх класифікацію по суб'єктній ознаці, а також виявити наявні прогалини в законодавстві.

Стаття 3 Сімейного кодексу України дає нормативне визначення сім'ї: «Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки». Треба зауважити, що у новому СК вперше зроблена спроба дати легальне визначення сім'ї, раніше сімейне законодавство ніколи не містило поняття сім'ї. Визначення поняття «сім'я» належить до числа вкрай дискусійних. У первісному розумінні сім'я, це коло осіб, які визначаються як слуги та домочадці, робітники [5, 374]. Сучасне розуміння категорії сім'ї як соціального явища є більш неоднозначним.

Визначення сім'ї у новому СК більш спрямовано на визначення не поняття сім'ї, а кола осіб, які до неї входять. При цьому для того, щоб бути членом сім'ї, законодавець не ставить обов'язковою умовою наявність природних підстав виникнення сім'ї, таких як кровна спорідненість або реєстрація шлюбу, що в значній мірі розширює коло суб'єктів, які відповідно до сімейного законодавства мають право укладати між собою договори як члени сім'ї.

Цивільний кодекс України (ст. 626 ГК) визначає договір як угоду двох або більш сторін, направлену на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. При цьому слід зазначити певні риси договору, властиві як цивільним правовідносинам, так і правовідносинам, які виникають між членами сім'ї. До них належить свобода договору — неприпустимість примушення щодо вступу до договірних відносин, можливість сторін вільно визначати характер (вид, тип) та умови договору. Слід зазначити, що при укладенні договору обов'язково повинні бути визначені істотні умови, тобто ті умови, за відсутності яких договір не може вважатися укладеним.

У договорі висловлюється воля сторін, спрямована на виникнення, зміну чи припинення цивільних правовідносин. При цьому, як відзначає О. А. Пушкін, про створення договору можна говорити в тому випадку, якщо воля сторін не тільки взаємна, але й узгоджена, тобто збігається за обсягом та змістом. Взаємність волі ще не означає її узгодження. Як приклад О. А. Пушкін наводить ситуацію, коли продавець хоче продати річ за певну суму, а покупець висловив бажання придбати цю річ, але за меншу суму. В цьому випадку має місце взаємність волі, але ще немає її збігу [3, 353–354].

Аналогічна ситуація можлива і в договірних правовідносинах, які виникають між членами сім'ї, зокрема при укладенні договору про стягнення аліментів, — взаємність волі сторін на укладення аліментного договору ще не означає її збігу, наприклад, відносно розміру і способу стягнення аліментів. З цього випливає, що взаємна воля сторін має бути узгодженою і охоплювати головне, основне, з приводу чого сторони домовляються.

Об'єктом окремого наукового дослідження є класифікація договорів, що

укладаються між членами сім'ї за суб'єктною ознакою. Дані договори автор пропонує класифікувати залежно від такого суб'єктного складу:

- 1) що укладаються між подружжям;
- 2) між подружжям як батьками;
- 3) між подружжям, їх повнолітніми сином, дочкою і іншими родичами, що проживають однією сім'єю;
- 4) між членами сім'ї, що не мають кровної спорідненості і спорідненості, пов'язаної з реєстрацією шлюбу.

Уявляється доцільним і обґрунтованим у правовому аспекті законодавчо закріпити в СК право повнолітніх сина, дочки, продовжуючих навчання, самостійно укладати договір з тим з батьків, які зобов'язані їх утримувати у зв'язку з навчанням. У даному випадку можна говорити про застосування принципу аналогії закону, оскільки, якщо ч. 3 ст. 199 СК передбачає право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів не тільки того з батьків, з ким проживає дочка, син, але і самих дочки, сина, які продовжують навчання; право регулювання сімейних правовідносин на підставі договору між сторонами передбачено також ст. 9 СК України. У зв'язку з вищевказаним логічно, що ці син, дочка можуть бути наділені правом самостійно укладати і договір про аліментні зобов'язання, пов'язані з навчанням.

Заслуговує на окрему увагу питання про правові аспекти договорів, що укладаються батьками відносно майна, що належить малолітній дитині. Відповідно до Цивільного кодексу України правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей, а недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вказаних вимог є підставою недійсності правочину (ч. 6 ст. 203, ч. 1 ст. 215 ЦК).

Сімейний кодекс України передбачає можливість малолітньої дитини бути самостійним власником майна. Таке право відповідно до чинного цивільного законодавства виникає у них внаслідок укладення договору дарування, у разі приватизації членами сім'ї квартир, одержання доходів, наприклад процентів від банківського вкладу, а також внаслідок спадкування за законом чи за заповітом та інших правочинів. Малолітня дитина згідно з цивільним кодексом України має право самостійно вчиняти тільки дрібні побутові правочини, здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Інші правочини, що виходять за межі перелічених, за малолітніх вчиняють їх батьки (усиновлювачі), опікуни. Малолітня дитина не несе відповідальності за заподіяну нею шкоду.

При вирішенні спору між батьками та малолітніми, які спільно проживають, щодо належності їм майна вважається, що це майно є власністю батьків. Принцип роздільності майна батьків та дітей спрямован на захист майнових інтересів дитини при здійсненні батьками та дітьми правомочностей власності, у разі поділу спільного майна.

СК також встановлює правила, коли майно є власністю дитини, а коли належить батькам та дитині на праві спільної сумісної власності, — майно є влас-

ністю дитини, якщо воно придбане батьками або одним із них для забезпечення розвитку, навчання та виховання дитини; майно належить батькам і дітям на праві спільної сумісної власності, якщо воно набуто батьками і дітьми за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів (ст. ст. 173–175 СК). У першому випадку належність дитині майна, яке придбане батьками для розвитку дитини, обґрунтовано забезпеченням право дитини на утримання з боку батьків; при придбанні майна для забезпечення розвитку, навчання та виховання дитини батьки виконують свій батьківський обов'язок, передбачений СК.

Відповідно до ч. 4 ст. 177 СК, коли один із батьків вчиняє правочин щодо майна малолітньої дитини, то вважається, що він діє за згодою другого з батьків; якщо цей правочин виходить за межі дрібного побутового, другий з батьків має права звернутися до суду з вимогою про визнання правочину недійсним як укладеного без його згоди. Однак ст. 177 СК не конкретизує, яким способом повинна підтверджуватися воля іншого з батьків при укладенні договору щодо майна малолітньої дитини залежно від форми правочину, а також предмета правочину та його вартості. Маються на увазі правочини, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, і правочини стосовно цінного майна малолітньої дитини.

Крім того, як справедливо відзначає О. Л. Гузь, слід враховувати, що батьки втрачають право управління майном дітей у разі позбавлення їх батьківських прав, усиновлення дитини іншою особою, а також встановлення опіки над самим батьком (ч. 1 п. 1 ст. 166, п. 1 ст. 232 СК України; ст. ст. 60, 72 ЦК України) [4, 160].

У результаті наукових досліджень, викладених у даній статті, автор пропонує доповнити гл. 16 Сімейного кодексу України новою статтею, що регулює право повнолітніх дочки, сина, які продовжують навчання, самостійно укладати договір про стягнення аліментів, пов'язаних з навчанням, з тим з батьків, який відповідно до СК зобов'язаний їх утримувати; доповнити ч. 4 ст. 177 Сімейного кодексу України реченням такого змісту: «Якщо правочини потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, то згода на укладення таких правочинів потребує нотаріального засвідчення; при укладенні правочинів стосовно цінного майна згода другого з подружжя має бути подана письмово».

Автор пропонує класифікувати договори, що укладаються між членами сім'ї, залежно від суб'єктного складу за такими групами:

а) договори, що укладаються між подружжям — до них належать договори відносно майна, що належить подружжю, аліментні договори, житлові договори, а також спадковий договір;

б) договори, що укладаються між подружжям як батьками — договори відносно майна, яке є власністю сім'ї, а також аліментні договори;

в) договори між подружжям, їх повнолітніми сином, дочкою і іншими родичами, що проживають однією сім'єю, — залежно від характеру взаємостосунків сторін у даному випадку можуть бути договори, що укладаються відносно майна, що знаходиться у власності сім'ї, аліментні договори або житлові;

г) договори між членами сім'ї, що не мають кровної спорідненості, а також спорідненості, не пов'язаної з реєстрацією шлюбу, — договори відносно майна сім'ї, житлові договори.

Література

1. Сімейний кодекс України. — Х.: Одиссей, 2006.
2. Гражданский кодекс Украины: Комментарий. — 2-е изд. — Х.: Одиссей, 2004. — Т. 1.
3. Гражданское право Украины: Учебник: В 2 ч. / Под ред. А. А. Пушкина. — Х.: Основа, 1996. — Ч. 1.
4. Гузь Е. Л. Гражданско-правовая защита судом прав и интересов несовершеннолетних: В 2 кп. — Х.: Харьков юрид., 2004. — Кп. 1
5. Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка. — К., 1989.

УДК 347.513:347.518

А. І. Бубіна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

На відміну від недоговірних зобов'язань, в основу яких покладено дозволені дії (публічне обіцяння винагороди без оголошення конкурсу; публічне обіцяння винагороди за результатами конкурсу; вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення; рятування здоров'я та життя іншої особи, майна фізичної або юридичної особи), в основу деліктних зобов'язань покладено, навпаки, тільки неправомірні дії. Такими недоговірними зобов'язаннями є: 1) створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи; 2) відшкодування шкоди; 3) набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

Серед деліктних зобов'язань сьогодні все частіше виникають зобов'язання по відшкодуванню шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Зазначені зобов'язання мають певні особливості, обумовлені характером діяльності, що визначається джерелом підвищеної небезпеки. Тому належне правове регулювання, закріплення чіткого механізму відшкодування такої шкоди є необхідним кроком на шляху зменшення судових спорів між суб'єктами вказаних правовідносин.

Метою даної статті є висвітлення деяких проблем правового регулювання відшкодування шкоди, завданої діяльністю, що пов'язана саме з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів.

Публікацій, що висвітлювали б найгостріші проблеми регулювання складних правовідносин по відшкодуванню шкоди, завданої автотранспортним засобом при скоєнні дорожньо-транспортної події (далі — ДТП), сьогодні в Україні дуже мало. Серед праць останніх років одними з найбільш змістовних та структурованих у цій сфері є роботи Л. Є. Гузя, який перший спробував систе-